

AVRUPA'DA UNUTULMUŞ BİR İHTİLAL SEMBOLÜ: HÜRRIYET AĞACI

 Osman KARA*

ÖZET

Bu makalede, Avrupa'da bir dönem ihtilallerin en önemli sembollerinden biri hâline gelmiş fakat kısa süre sonra unutulmuş olan hürriyet ağaçlarının tarihi anlatılmaktadır. Makalenin üzerinde durduğu asıl mesele ise hürriyet ağaçlarının 1848 İhtilallerinde tekrar benimsenmesi ve eski sembolizmiyle bir bağ kurulmaya çalışılmasıdır. Hürriyet ağaçları konusunda birtakım çalışmalar olmakla birlikte, ağaçların yeniden sembol olarak kullanılması, ilk defa bu makalede incelenmiştir. Hürriyet ağacı bir sembol olarak yeniden keşfedildiğinde, Avrupa'nın farklı yerlerinde farklı anlamları sembolize etmiştir. Fransız İhtilali'nde özgürlüğü sembolize eden ağaçlar, yarım asır sonra İsviçre'de anayasal hareketleri, İtalya'da milliyetçiliği ve vatanseverliği simgelemiştir. Yaklaşık yarım asırdan sonra ağaç sembolünün tekrar zuhur etmesinin arkasında hangi sebeplerin olabileceği ilk defa bu makalede ortaya konulmuştur. Bu araştırmanın başlıca kaynakları, devrin basını, Avrupa'da sembollerin tarihini anlatan Almanca, İngilizce ve Fransızca literatür incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: hürriyet ağacı, Fransız İhtilali, 1830-1848 İhtilalleri, sembolizm

The Liberty Tree: A Forgotten Revolution Symbol in Europe

ABSTRACT

In this article, it was indicated that the history of liberty trees, which became one of the most important symbols of revolutions in Europe for a period but was soon forgotten. The main focus of the article is on the re-adoption of liberty trees during the 1848 Revolutions and attempts to establish a connection with their old symbolism. While there have been some studies on liberty trees, their re-invitation as symbols is examined for the first time in this article. When liberty trees were re-invitation as symbols, they represented different meanings in different parts of Europe. Trees symbolized freedom during the French Revolution, then represented half a century later constitutional movements in Switzerland, nationalism, and patriotism in Italy. The article presents for the first time the possible reasons behind the re-invitation of the tree symbol after about half a century. The main sources of this research include German, English, and French literature on the history of symbols in Europe, as well as newspapers from that period.

Key Words: the tree of liberty, French Revolution, 1830-1848 Revolutions, the symbolism

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul / TÜRKİYE, osmankara111@gmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Cite as: Kara, O. (2025). Avrupa'da unutulmuş bir ihtilal sembolü: Hürriyet ağacı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(48), 65-83. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1519029>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 19 Temmuz / July 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 3 Eylül / September 2024

Giriş

Hürriyet ağaçlarının dikilmesi, bilhassa 19. yüzyıldaki ihtilalci fikirlerin en açık sembolü olarak Avrupa’da bir dönem görülmüş ve sonradan kültürel anlamda varlığını sürdürmüş bir akımdır.¹ Bu çalışmada, Avrupa’daki geleneksel ağaç kültürlerinden ziyade Amerika’dan gelip 1848 İhtilallerine dek varlığını sürdüren hürriyet ağaçlarının tarihi serüveni anlatılmaktadır. Hürriyet fikrinin bir ağaç gibi yükselip kök salmasını isteyen ihtilalcilerin benimsedikleri bu sembol, kısa süre sonra Avrupa’da yaygın zemin bulmuştur. Bir ağacın ihtilali sembolize etme fikri Fransız İhtilali’yle yaygınlık kazansa da kökeni Amerikan Bağımsızlık Hareketi’nden gelmektedir. Her iki kıtada da ihtilalcilerin temel fikirlere ve ortak bazı kahramanlara sahip olmaları sayesinde hürriyet ağaçları Fransa’da kısa sürede benimsenmişti. İhtilal tehdidi Avrupa’da yayıldıkça bu ağaçlar da yayıldı. Ağacın etrafında ihtilali sembolize eden (mavi-kırmızı-beyaz) renkli kıyafetleriyle ihtilalciler şarkılar söyleyerek dans ederlerdi. Bu törenler aslında Fransız ihtilalcilerin karşısında yer alan Koalisyon ülkelerinin kadim düzeni için de en somut tehditti.² Ağaç sembolizmi sadece Fransa’yla sınırlı kalmayıp diğer bölgelerde de benimsenmiştir. Avrupa’daki ağaç kültürünün de bu sembolle benzeştiği ve karıştırıldığı yerler vardı. Genel anlamda ağaç kültürünün ne olduğundan ziyade ihtilallerin sembolü olan ağacın nitelikleriyle benzer özellikleri incelenecektir. Hürriyet ağacına dair literatürde yalnızca 1968’de Suzanne Anderegg’in *Der Freiheitsbaum Ein Rechtssymbol im Zeitalter des Rationalismus* isimli eserinin müstakil bir çalışma olarak yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu eserin dışındaki makale ve konuya ait başlıklara sahip eserlerin Anderegg’in verdiği bilgilerden öteye gidemediği görülmüştür. Ayrıca literatürde bu konuda Fransız İhtilali sonrası sembolün devam ettiğine dair ayrıntılı bilgiler derlenmemiştir. Bu çalışmayla birlikte sembolün 1848 İhtilallerinde de farklı ülkelerde benimsendiği ortaya çıkartılacaktır.

Hürriyet ağaçlarının bilinen en yaygın şekli 1789 İhtilali’yle Fransa’da ortaya çıkmıştır. Hatta ihtilal sonrası Jakoben kulüpleri her yerde olduğu gibi Şark’ta da faaliyetlerine başlayıp bulabildiği her fırsatta bir hürriyet ağacı dikerek gayelerini göstermiştir. Henüz bu ağaçlar Şark’taki düzen için bir tehdit olarak görülmediğinden, ağaçlara karşı bir tavır Avrupa dışında gelişmemiştir (Firges, 2016: 226). Bir sırık olarak da tarif edilen hürriyet ağaçları zamana ve mekâna göre değişiklik arz eden bir semboldü. Hürriyet ağacı, ortaya çıktığı Amerika ve Fransa’da bahar mevsimi için yapılan kutlama sezonunda kurulan şenlik sembollerinden biri olan mayıs ağacıyla da zaman zaman karıştırıldı. Mayıs ağacı, aslında hiçbir devrimsel motif içermeyen sıradan bir şenlik sembolüdür. Bahar şenlikleri mayıs ayında gerçekleştiği için bu isimle anılmaktaydı. İhtilallerden sonra bu direklerle asılan bayrak ve semboller, hürriyetin nişaneleri olduğundan bunlara da hürriyet ağacı denilmeye başlandı. Bu sebeple Avrupa kültüründe daha sonra mayıs ağacı olarak ünlenen ama aslında bir ağaç dahi olmayan bu uzun sırıklarının dikilmesi, yeni bir gelenekle birleşecekti (Stüdlı, 2010: 148). Alman coğrafyasında bu ağaç-direkler iki şekilde tezahür etmiştir. Birincisi bahsettiğimiz şekilde taşrada baharın gelişinin kutlandığı köylerdeki mayıs ağacı yani *der Dorfmaibaum*, ikincisi ise daha küçük bir şekilde dikilen ve belli hadiseleri kutlamak için kurulan ağaçlardı (Anderegg, 1968: 71).³

¹ Fransızca *Arbre de la Liberté*, İngilizce *The Tree of the Liberty* ya da *The Liberty Tree*, Almanca *Der Freiheitsbaum* olarak kavramsallaşmıştır. Türkçede özgürlük ağacı olarak kullanımına rastlansa da tarihsel terminolojide hürriyet kavramını daha isabetli olacağından bu metinde “hürriyet ağacı” kullanımı tercih edilmiştir.

² Bu makalede *La revolution* teriminin karşılığı olarak ihtilal, faileri için ihtilalci sözcükleri tercih edilmiştir. Devrim, inkılâb ve devrimci kelimeleri, Türkçe tarih eserlerinde daha sonraki meselelerle özdeşleşmiştir. 1789’da Fransa’da yaşanan hadiseye çağdaş veya yakın dönemde ihtilal ve Fransız İhtilal-i Kebiri tabirleri kullanılmaktaydı. Bu sebeple 1789’dakine Büyük İhtilal tabiri de tercih edilmiştir.

³ Mayıs Ağaçlarının şölen yeri sembolü olması sebebiyle Noel Ağacı formuyla bir ilişkisinin olup olmadığı tartışılan bir meseledir. Ayrıntı için bk. Burckhardt-Seebass, 1977. Noel Ağacı’nın tarihi için bk. Mckeever, 2023.

Resim 1: Hürriyet ağacının etrafında şarkı söyleyip dans edenler

Hürriyet ağaçları, mayıs ağacı kültürüyle birleşse de özünde hep gerçek ağaçlardan ilham almıştır. Şehir ve kasabaların meydanında, en görünür yerlerine canlı ağaç veya cansız bir direğin dikilmesiyle hürriyet ağacı sembolizmi gerçekleştirilmiştir. Dikilen bu ağaçların üzerine çeşitli kokartlar ve bayraklarla diğer ihtilal sembolleri asıldıktan sonra çevresinde *Ça Ira*, *La Marseillaise* gibi ihtilal şarkıları söylenerek törenler gerçekleştirilmekteydi. Bu makalenin temel meselesi Avrupa'da bu ağaç kültürünün nereden geldiği ve ihtilallerde nasıl bir rol oynadığı sorununa da derin bir analiz yapmaktır. Araştırmanın başlıca soruları şunlardır: Avrupa'da ağaç kültürünün geçmişi neydi? Amerika'daki özgürlük hareketinde bir ağaç kültürü nasıl oluştu? Fransa'ya bu kültür nasıl aktarıldı? 19. yüzyılın ortalarında tekrar bu kültürün ortaya çıkışının sebebi neydi? Bu makale, Avrupa lisanlarında pek değinilmemiş Türkçe kaynaklarda ise hiç zikredilmemiş bir olgunun hikayesini konu edinmiştir. Bir ağaç, devrimci ideallerle birlikte uzun ömürlülüğe ve doğallığa dayandırılarak bir dönemin siyasi fikirlerinde gerçekleştirilen şenliklerin sembolü olmuştur. Törenler, konuşmalar ve başka toplantılar bu ağacın altında yapılmıştır. Bu ağacın hikayesi nereden başlamıştı ve nerede son bulmuştu?

1. Ağaç Sembolünün Kökeni

Ağaç sembolizmi, çeşitli din ve inançlarda farklı şekillerde tezahür etmiştir. Kadim dönemlerde pagan inançlı kuzey Avrupa milletleri arasında ağaçların tılsımlı anlamlar taşıdığına inanılmaktaydı. Ağaçların içinde cinlerin yaşadığına ve kesilmesinin günah olduğuna inanılırdı. Bazı kültürlerde ise belli ağaçlara kurbanlar verilirdi. Antik dünyada Venüs'e mersin ve ihlamur ağaçları, Baküs ya da Dyonisos'a asma, Herkül'e kavak, Jüpiter'e meşe, Apollon'a

defne, Neptün'e çam, Eume'ye sedir ve Minerva'ya da zeytin ağaçları adak için seçilirdi (Combes, 1872: 7). Bunların dışında ilahi dinlerde de bazı ağaçlara kutsiyet atfedilmekteydi. Yahudi mitolojisinde de Hayat Ağacı veya Âdem Ağacı yer almakla birlikte Hristiyanlıkta ise Hz. İsa'nın çarmıhının yapıldığı ağaca kutsiyet atfedilmekteydi (Tanyu, 1988). Benzer şekilde İslam'da da ağaçlar, sembolik anlam taşımaktadır. Olumlu veya olumsuz anlamlar yüklenen ağaç metaforları vardır (Topaloğlu, 1988; Yen, 2016: 2). Belirli ağaçların kutsal olup dokunulmaması gerektiği inancı hâlâ pek çok yerde de mevcuttur. Ağaçlar, dini anlamlarının yanında çeşitli toplumlarda da sembolik olarak bazı kişi ve olayları temsil etmekteydi. Bir prensin doğuşu, bir hükümdarın tahta geçişi, bir barış antlaşmasının akdi gibi hadiselerin olumlu yanına ve devamlılığına atfen çeşitli ağaçlar dikilmekteydi (Anderegg, 1968: 65).

Avrupa'da uzun yıllardır ağaç dikme törenleri vardı, fakat 18. yüzyılda ağaç metaforu, siyasi olarak yeni ve farklı bir sembole dönüştü. Bunlar hatıra anlamı ihtiva eden ağaçlardı. 1650'de Otuz Yıl Savaşları'nın sonunda Baden'in Gerstetten Kasabası'nda barışa ithaf edilen bir ağaç dikilmesi buna örnekti. Ağacın barışı hatırlatması fikri ön plandaydı. Hâlbuki bu sembol 18. yüzyılın genel felsefesini de barındıran hürriyet mefhumuyla yeni bir anlam kazanacaktır. Hürriyeti en iyi şekilde neyin temsil edeceği meselesi 1789 Fransız İhtilali'nden sonra aranan semboller için de geçerlidir (Ozouf, 1988: 225). Aranılan sembol öyle bir nesne olmalıydı ki devrimin tüm maharetini hürriyet nişanesiyle ortaya koymalıydı. Amerikan Bağımsızlık Hareketi'nin sembolü olan ağaç metaforu bu dönemde gündeme geldi. Çünkü bu ağacın temsil ettiği özgürlük hareketi, 1789 Fransız İhtilali'nin de temel düşüncesi idi (Anderegg, 1968: 32).

Amerikan özgürlük hareketinin sembolü olan Elm'in (Karaağaç) hikâyesi 18. yüzyılın ortalarına uzanmaktadır. Hikâyenin sebebi ise 1756-63 arasındaki Yedi Yıl Savaşları'na kadar geri götürülebilir. Yedi Yıl Savaşları'nın Britanya İmparatorluğu'na getirdiği mali yük, Amerikan kolonilerinden ek vergi alınarak hafifletilmek istenmiştir. 1765'te 13 Amerikan Kolonisinde yeni bir damga vergisi ihdas edildi. Yeni vergiden hoşnut olmayan bir kesim, 14 Ağustos 1765'te Boston'da yer alan büyük bir Elm ağacının altında toplanarak bu meseleyi görüştü. Aslında bu topluluğun tamamına yakını o bölgedeki 14 ile 17 arasındaki yaşlarında gençlerdi. Fakat burada oluşan sohbet ikliminden hoşlanan çevredeki halkın da iştirakiyle zamanla sayıları yüz kişiyi aştı. Müstemleke idaresinden rahatsız olan gençler topluluğu, ileride bir sembol olacaklarını bilmiyorlardı. Gençlik birliği olarak da zikredilen topluluğa sonradan *Hürriyetin Evlatları* da denildi (Trümpy, 1961: 104).

Gençlik birliği, bu ağacın altında toplantılar yapıyor, siyasi sorunları konuşuyor ve mutabık olunan talepler ilgililere iletiliyordu. 1765'te yapılan toplantılar ve talepler sonuç verdi. İngiliz idaresi halktan gelen tepkilere boyun eğerek vergi meselesinde geri adım attı. Buna rağmen 11 Eylül 1765'te ağacın altına toplananlar sonradan dağılmayarak bir cemiyet hâline geldiler. Hatta bir bayrak tasarlayıp hareketlerinin son bulmadığını da gösterdiler. Böylece, Gençlik birliği büyük bir dostluk festivali havasına dönüştü. Hareketin sembolü olan ağacın üzerine, *The Tree of the Liberty* - Hürriyet Ağacı yazılı bir tabela astılar. Böylece hürriyet ağacı sembolü, Amerikan kolonilerindeki huzursuzluğun tezahürü olarak ünlendi. Hürriyet ağacı, 1770'lerde New York'taki gazetelerde de geniş yer buldu. Kolonilerde bundan sonra hürriyetin bir hak olduğu konuşulmaktaydı. Fakat 1775'te İngiliz askerleri Boston'daki bu meşhur ağacı kesip devirdiler. 1775-1783 arası Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda bu ağaç, özgürlük mücadelesinin bir sembolü olarak tüm kolonilerde benimsendi. Ayrıca özgürlüğün ilahi bir hak olduğu düşüncesi de bu ağaç metaforuyla pekiştirildi. Bu sebeple Elm ağaçları asırlardan beri Amerika'nın bağımsızlığının ve toplumsal birlikteliğin sembolü olarak anılmaktadır. Günümüzde de pek çok alanda özellikle Elm'in yaygın olması bundan kaynaklanır (Hay, 1969).

Amerika’daki hürriyet ağaçlarına karşın diğer ülkelerde ağaç metaforu belirli bir ağaç türü üzerinden ilerlemedi. Çünkü hangi ağacın neyi sembolize ettiği zihinlerde her zaman muğlak kalmıştır. 1840’larda İsviçreli politikacı ve filozof Karl Ludwig von Haller, hürriyet ağacını şöyle tarif eder: “Hızlı büyüyen, fakat az gölgeli ve meyvesiz, Hür Masonların da sembolü olan akasya ağacı, hürriyetin deseni ve örneği olarak hizmet etmiştir.” İhtilal yıllarının sembolü olan ağacın türü gerçekten neydi? L. von Haller’in dediği gibi bir akasya mı, Amerikan özgürlükçülerin altında toplandığı (Elm) karaağaç mı, çınar mı, meşe mi ya da bir çubuk üstünde tutturulmuş bayraklarla donatılmış suni bir ağaç mı? Aslında bahsedilenlerin hepsi Hürriyet Ağacı olarak kullanılmıştır. Fakat bu ağaçların kullanıldığı yer ve zamana göre çeşitlendiği görülecektir (Trümpy, 1961: 103).

Haller’in Hürriyet Ağacını tarif ederken Hür Masonların da temsil edilmesi vurgusu önemlidir. Masonların devrim veya ihtilal gibi kavramlara eskiden beri hoş bakmadıkları bilirse de hürriyet mefhumuna büyük önem verirlerdi. Aynı zamanda iç siyasette de muhafazakâr idareler yerine liberal ve demokratik yapılanmaların daha iyi olacaklarını düşünmekteydiler. Bilhassa 1789 İhtilali’nden evvel Fransa’da XVI. Louis dahi masonlara yakın durmaktaydı. Buna karşın 1789 İhtilali’yle birlikte ön plana çıkan isimlerden Marquis de La Fayette (1757-1834) - La Fayette Amerika’daki özgürlük mücadelesinde de yer aldığı için iki dünyanın kahramanı (Le Héros des deux Mondes) diye anılmaktaydı - Georges Danton (1759-1794), Kont Mirabeau (1749-1791), Marquis de Condorcet (1743-1794) ve diğer birçok önemli kişi Hür Masonlarla iltisaklı veya doğrudan mason idiler. Andereg’ın ifadesiyle İhtilaller ile Hür Masonluğun ilişkisini tam olarak ortaya koymak çok zor bir konudur (Andereg, 1968: 39). Fakat yine de Masonluğun fikirleri İhtilalin getirdiği fikirlerle benzerlikler arz eder. Eşitliğin esas alınması, birtakım sembollere sahip olmaları ve belli şarkılarla seremoniler yapılması buna örnektir. Ayrıca Masonluğun “Hür” tanımı ağacın kimliğiyle de örtüşmekteydi (Im Hof, 2017: 122).

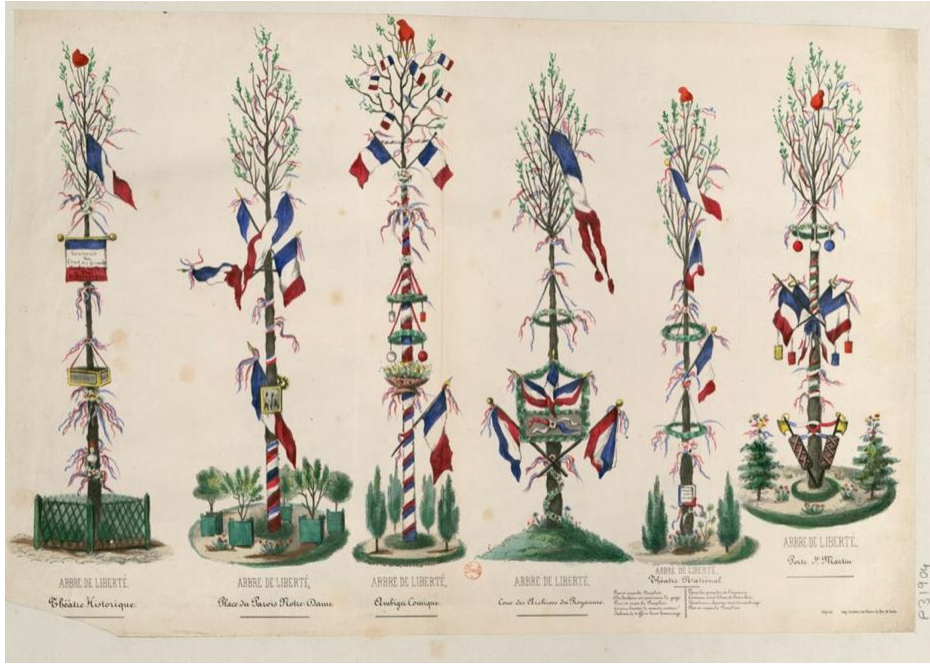
Kokartlarla bayrakların asıldığı direklere de hürriyet ağacı *Arbre de la Liberté* diyorlardı. Aslında *Arbre de la Liberté* tabirinden kastedilenin *Arbres de la Fraternité* (kardeşlik ağacı) olduğu açıktı. Çünkü ağacın sembolize ettiği şey özgürlükten ziyade kardeşlik vurgusuydu. Bu sebeple ağacın Fransız İhtilali’ndeki ismi *Arbre de la fraternité et de l’égalité* gibi çeşitli şekillerde düşünülüp tartışılmaktaydı. Bazı yerlerde de barışı simgeleyen *Arbre de la Paix* veya zaferi simgeleyen *Arbre de la Victoire* tabirleri de kullanılmıştır. Fakat genel olarak hürriyet ağacı, *Arbre de la Liberté* şeklinde kavramsallaşp yaygınlaştı (Andereg, 1968: 92).

2. Fransız İhtilali’nin Sembölü Olan Ağaçlar

1789 Fransız İhtilali, 18. yüzyılda meydana gelen birçok siyasi ve ekonomik krizin sonucuydu. Bu İhtilalin öncesinde Fransa’da çeşitli sınıflar; burjuva, soylular, alt sınıf ve hatta rahipler bile hak arayışındaydı. İhtilalden sonra *sans-culottes* (baldırıçıplak) olarak adlandırılan alt sınıflar diğer sınıflar karşısında üstünlük sağladı. Büyük bir hizip teşkil eden bu topluluk yeni rejimi savunmak için bir milis teşkilatı hâline geldi. Jakoben Manastırı’na atfen de içlerinden önemli bir kesime Jakoben denilmeye başlandı (Durgun, 2021: 85; Soboul, 1969: 47; Rudé, 2020: 74). *Ancienne Régime*’e (Kadim Düzen) karşı biriken tüm öfkenin intikamını almaya başlayan Jakobenler, Maximilien Robespierre (1758-1794) ile bir Terör İktidarı (1793-94) kurdular. Jakobenler bu dönemde kullandıkları sembollerle o kadar meşhur oldular ki Fransa dışında tüm ihtilalciler için Jakoben tabiri kullanılmaya başlandı (Schulin, 2004: 127; Wright, 1995: 76).

Jakobenler, ihtilalin ilkelerini benimseyen üç renkten oluşan bayraklar ve kokartlar yakalarına takıyorlardı (Hunt, 2023). Bundan başka antik Firig medeniyetinden mülhem bir

serpuşu “Jakoben serpuşu” olarak tanımladılar ve benimsediler. Büyük İhtilal, Temmuz 1789’da meydana gelirken hürriyet ağacı sembolü henüz akıllarda yoktu. Ancak daha önce belirtildiği gibi kutlamalar için bir mayıs ağacı kültürü vardı ve ihtilalin kıskırtıcı fikirlerini taşıyan süslerle bunlar dikilmekteydi (Ozouf, 1988:37). Bir hürriyet ağacı olarak bu ağaçlar ilk defa 1790 ile 1792 arasında ortaya çıktı ve yayımlaştı (Anderegg, 1968: 88). 21 Eylül 1792’de Fransa’da ilk kez Cumhuriyet ilan edildiğinde sembollerin önemi fark edildi ve yeni rejimin söylemlerinin halk arasında sembollerle yaygınlaşacağı kanısı oluştu. Yukarıda da bahsedildiği üzere Avrupa kültüründe ağaç ya da bir direk dikip süslenmesi fikri zaten mevcuttu. Nitekim bu benzerlik sebebiyle hürriyet ağaçları, mayıs ağacı olarak da anılacaktı. Aslında öngörülen, insanların 1789 İhtilali’ni meydana getiren iklimin denk geldiği bahar mevsimi kutlamalarıyla birleştirmektir. İnsanların da tıpkı doğada olduğu gibi yılda bir defa tazelenmeye ihtiyacı vardı ve bu tazelenme hürriyet fikirleri ile süslenmeliydi. Bu şölenlerde kalabalıklar, hürriyet ağaçları altında şarkı söyleyerek kutlamalar yapıp, birbirleriyle kardeşliklerini pekiştirilmekte ve böylece toplumsal kaynaşma sağlanmaktaydı. Kasaba ve köylerin en merkez noktasına dikilen canlı ağaç ya da bir sırtık etrafında bu şölenler yapılmaya başlandı. Hürriyetin sembollerinin asılı olduğu hürriyet ağaçları, alt sınıfların özgürlüğüne işaret ettiği gibi aynı zamanda aristokrasinin onlar karşısında zayıf düştüğünü göstermeyi amaçlamaktaydı (Stüdlı, 2010: 148; Hunt, 2023: 70).

Resim 2: Fransız İhtilali'nde farklı şekillerde süslenmiş hürriyet ağacı modelleri

Fransa’da hürriyet ağacının ilk ortaya çıkışı, Fransa’nın batısında yer alan Poitou bölgesinden bir rahibin, ormandan getirdiği bir meşe fidanını ihtilal fikirlerinin yüksek sesle dile getirildiği sıralarda kasaba meydanına dikmesiyle başladığına inanılır. Elbette bu sıradan bir ağaç değildi. Çünkü rahip, diktiği bu ağacın bir hürriyet sembolü olduğunu iddia etmekteydi. Rahibin ağacın başında durarak halka şöyle seslendiği anlatılır: “Bu ağacın altında Fransız olduğunuzu düşüneceksiniz, yaşlılar da çocuklarına hatırlanmaya değer zamanlarını bu ağacı büyütürken anlatacaklar.” Daha sonra ihtilalin destekçileri, bu ağacın etrafında şölen yapıp dans etmeye başladılar. Toplumu birleştiren bir sembol olan bu ağaca ilgi kısa sürede artmıştı. Ayrıca bu fidanın ormandan kente getirildiğine inanılan tarihlendirme de mayıs ayında olduğu şeklindeydi. Hatıra ağacı, mayıs ağacı gibi çeşitli adları olsa da en yaygın adı yine hürriyet ağacıydı (Trümpy, 1961: 105). Sonradan Paris’in kuzeybatısındaki Troissereux Kasabası’ndan Poitou’ya gelen bir topluluk oradaki küçük hürriyet ağacını yıkıp kendileri yeniden daha büyük

boyutta bir hürriyet ağacı diktiler. Anderegg, bu yeni dikilen daha büyük ağacın etrafında toplanan kalabalığın, ağacı öpüp adaklar adamasının altında yatan Katolik Hristiyanlık kültürüne dikkat çekmektedir. Aslında, 1789 Fransız İhtilali'nin halk arasındaki yansımalarının Katolik kültürden ilham almaması beklenemezdi. Hatta Katolik ritüellere, hürriyet ağacı gibi yeni motifler ekleyerek şekillenmişti (Anderegg, 1968: 90).

Poitou'ya komşu olan Périgord bölgesinde 1790'ın ilk günlerinde meydana gelen ihtilal karşıtı hadiseler, hürriyet ağacının olduğu yere de uzandı. Köylüler etrafta ne buldularsa talan ettiler. Mayıs ağacı da bundan nasibini aldı. Fakat bahsi geçen rahip bu işin peşini bırakmadı ve kardeşlik iklimi yaratan bu ağaç sembolünü yaymak istiyordu. Devrin en çok okunan gazetesi *Le Moniteur* yönetimi de bu fikre sıcak bakıp hürriyet ağacından bahsetmeye başladı. 1790 Temmuz'unda Büyük İhtilal'in başlangıç hadisesi olan Bastille Hapishanesi'ne yapılan baskının birinci yıldönümü gelmişti. Hapishanenin yıkıntılarının olduğu bölgeye gelen kalabalık ellerinde bulunan çubukların üzerine *Liberté* yazmıştı. Bu çubuklar hürriyet ağacı metaforunun da temellerini teşkil etmiştir. Ancak aslında hâlâ ortada belirli bir ağaç yoktu. Eylül ayına gelindiğinde Paris'te birkaç kavak ağacı, benzer anlam atfedilerek hürriyet ağacı yapıldı⁴ (Trümpy, 1961: 106).

Avrupa'da bir zamanlar *en Hristiyan kral* unvanını taşıyan Kral XVI. Louis hal edilip *citoyen (vatandaş) Louis Capet* olarak adlandırıldıktan bir süre sonra, 21 Ocak 1793'te giyotinle idam edildi. Bundan sonra Fransa'ya karşı büyük koalisyon savaşları başladı. Savaşlarda Fransızları motive etmek için özgürlüğün sembollerine büyük önem verilmekteydi. Bu sebeple Poitou'daki rahibin de içinde bulunduğu kulüpler ağaç sembolünü tüm ülkeye yaymaya başladılar. Aylar sonra ağaçların ülkedeki sayısı 60 bini buldu. Amerikan özgürlük hareketinin de sembolü olan ağaçlar, bundan sonra Fransa'da hürriyet ağacı *Arbre de la Liberté* olarak anılmaya başlandı. Ancak kısa süre sonra bu ağaçlar, yukarıda değinilen ihtilal karşıtı hareketlerin de hedefi hâline geldi. Ağacın daha evvel bahsettiğimiz üzere dini bir sembol olarak bilinmesi ise bazı ihtilalcilerin bile tepkisini çekiyordu. Bu gibi tepkiler ağaçların bazı yerlerde yıkılmasına sebep oldu. Fakat hürriyet ağaçları, *la Patrie, la Liberté, L'Egalité* (vatan, hürriyet, eşitlik) ilkeleriyle yeni dini de sembolize ettiği için genel anlamda halktan büyük ilgi görmüştür. Kısa sürede Fransa'da her yer hürriyet ağaçlarıyla donatılmaya başlandı (Combes, 1872: 117).

Hürriyet ağaçları 1790'da Avrupa'da henüz belli yerlere kadar yayılabiliştir. Özellikle İsviçre'de bu ağaçların sayısı ciddi bir artış gösterdi. Batı İsviçre'de Fransız İhtilali'ne ilgi artmaktaydı. İhtilal'in getirdiği karışıklık Zürih'i 1795'te etkilemeye başladı. İhtilalciler, İsviçre'de 1798'de Helvetya Cumhuriyeti'ni kurdular. Yeni devletin nişanesi olarak da yeşil-kırmızı-sarı renkli bayraklarıyla donatılmış, tepesinde Jakoben serpuşu - Frig başlığı olan sırtıkları mayıs ağacı adıyla tüm ülkede dikmeye başladılar. 1815'te Viyana Kongresi'nden sonra başlayan Restorasyon Dönemi'ne kadar İsviçre'nin kasaba ve şehirlerinde toplam 7 bin ağaç varlığını sürdürecekti (Stüdlı, 2010: 150).

1789 Fransız İhtilali'nden sonra başlayan savaşlarda 1792 Valmy Muharebesi önemli bir dönüm noktasıdır. Fransızların Valmy'de kazandıkları zafer, ihtilalin tüm Avrupa'ya yayılacağına habercisiydi. Valmy'de Fransızların karşısına Avusturya ve Prusya müttefik orduları çıktı. Savaşa şahitlik edenlerden birisi de ünlü Alman şairi Johann Wolfgang von Goethe (1748-1832) idi. Goethe, hayatı boyunca kendisini siyasi ve askeri meselelerin dışında

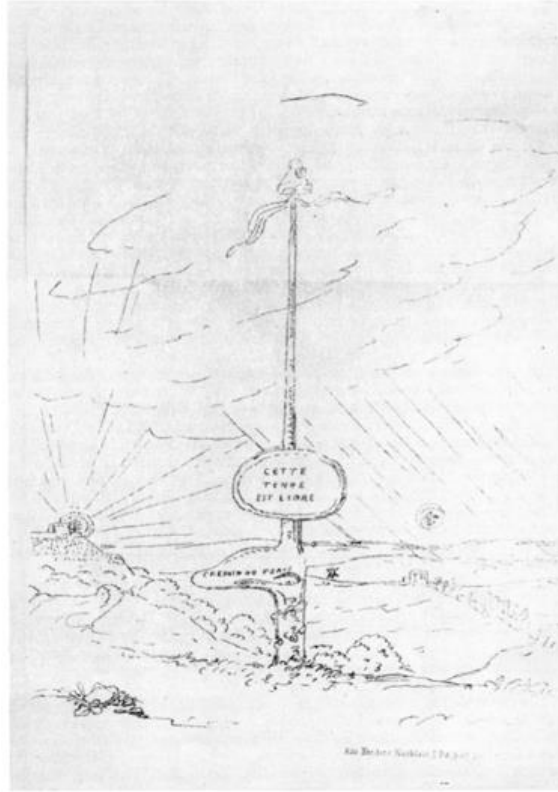
⁴ Anderegg burada daha geç bir tarihe işaret etmiştir. İhtilal takvimine göre 12 Pluiose 1792'te (Ocak ayı içinde olmalı) papazların hürriyet ağacı diktiklerini ve insanların etrafında dans ettiklerini söylemektedir (Anderegg, 1968: 90).

tutmayı arzulasa da başarılı olamadı. Yaşadığı çağ Goethe'yi meselelerin ortasına çekmekteydi. Aslında Goethe, savaş boyunca etrafındaki insanların hayat galesinden azade, doğayla meşguldü. “Beiträge zur Optik und Anfänge der Farbenlehre” adlı çalışması için ışığı ve renkleri inceliyordu. Ancak Fransız İhtilali'ne karşı başlatılan sefere katılmak zorunda kaldı. Bu sefere Saxe-Coburg Dükü Karl August'un (1757-1828) yanında katılmıştı. Böylece Goethe, ordu ve askeri meselelerin derinliğine nüfuz edebilme imkânı buldu. Hem tarihi bir dönüm noktası olan Valmy Muharebesi'ne şahit oldu, hem de bir muharebenin getirdiği zorlukları gördü. Hatta bir mektubunda tüm bunları gözleriyle görmüş olmaktan ve bu çok mühim hadiselerle dair konuşabilme salahiyetine sahip olduğundan memnuniyetini de dile getirmekteydi⁵ (Horn, 1982: 90).

Valmy'de açlık, bitkinlik ve her türlü kötü durumu yaşamış Goethe için ihtilalcilerin hareketi durdurulamaz görünüyordu. Prusya orduları, Fransız ihtilalcileri karşısında mağlup olup geri çekilirken Goethe de oradaydı. Tam da bu süreçte, 16 Ekim 1792'de bir karakalem resmi çizerek dostu Johann Gottfried Herder'e (1744-1803) gönderdi. Bu resimle birlikte Goethe aslında tarihe de önemli bir şerh düşmüş oldu. Bu şerh, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını resmiydi. Çünkü resimde yer alan simge ihtilalin en büyük sembolü olan hürriyet ağacının kendisiydi (Horn, 1982: 91). Goethe'nin tarif ettiği hürriyet ağacı, üzerinde bir Jakoben serpuşu bulunan, kokartlarla süslenmiş üzerinde *Cette Terre est Liberte* yani (bu topraklar özgürdür) ibaresi yer alan bir direkti. Sonradan aynı resmin renklendirilerek kartpostal hâline getirildiği görülmektedir. Kartpostallarda ise aynı ibarenin başına ayrıca *Passans* (Yolcular) kelimesi eklenmiştir (Erenz, 2016).

Goethe, hürriyet ağacı çiziminde Fransız İhtilali'nin getirdiklerine ve getireceklerine işaret eden tüm ayrıntıları göstermeye çalışmıştır. Öncelikle ilk resimde görüleceği gibi (bk. Resim 3) arkada uzanan dağların üzerinde batmakta olan Güneş sembolü yer alır. Güneşin son ışık huzmesinin ise sağ taraftaki bulutlara yansıdığı görülmektedir. Burası hür fikirlerin aydınlattığı Fransa olmalıdır. Resmin sağ tarafında ise dağın ardında kalan kısım Prusya ve diğer Alman topraklarını simgeliyordu. Resimde buralara henüz ihtilalin ışığı gitmemiştir ve gün doğmamıştır. Prusya topraklarında her ne kadar kara bulutlar hâkim olsa da Fransa tarafından gelen ışığın huzmesinin tesir etmeye başladığı görülür. Yakında Güneşin temsil ettiği ihtilalin Alman coğrafyasına yayılacağını ve ihtilal güneşinin orayı da aydınlatacağı sembolize edilmekteydi. Goethe'nin çizdiği hürriyet ağacı, bu iki farklı ülkenin tam ortasında yer almaktaydı. Renklendirilip yaygınlaşmış resimde ise bu hürriyet ağacının her iki ülkeyi ayırdığı daha net görülebilir (bk. Resim 4) (Horn, 1982: 92).

⁵ Goethe durumunu Latince “et quorum pars minima fui - bir rol üstlendiğim” tabiriyle tarif etmiştir.

Resim 3: Goethe’nin çizdiği karakalem hürriyet ağacı resmi (Horn, 1982: 93)

Resim 4: Goethe’nin çizdiği resme ithafen yapılan renklendirilmiş kartpostal (Goethe, *Wanderers*)

Koalisyon Savaşları boyunca ağaçlar Fransa’da varlığını sürdürse de kıtanın tamamında yaygınlaştığına dair bir genelleme yapılamaz. Nitekim Napolyon Bonapart ile başlayan süreçte Fransa’nın Avrupa kıtası üzerindeki hegemonyasında, hürriyet ağaçlarının arttığına dair bir kayda rastlanmamıştır. Çünkü Napolyon’un imparatorluk politikası, hürriyet ağacının

simgelediği anlamla tam olarak örtüşmemektedir. Napolyon döneminde kamu otoritesi ve düzeni kavramları hürriyet, eşitlik, kardeşlik gibi kavramların önüne geçmişti (Durgun, 2021: 111). Bununla birlikte bir moda olarak Fransa'da yaygınlaşan ağaç dikme ritüelinin de bu dönem tamamen terk edildiği söylenemez. Fakat hürriyet ağaçlarının diğer ülkelere sirayet etmesi yarım yüzyıl daha bekleyecekti. Ağaçlar öncelikle ihtilallerin sembolüydü. Fakat yine de yakın tarihlerde meydana gelen 1821 Yunan İsyanı veya 1825 İtalya İsyanlarında ağaç sembollerinin hatırlanmışına dair bir bilgi tespit edilememiştir. Sonradan Carbonariler gibi İtalyan birliği için çabalayan cemiyetler, Hür Masonlar, Jakobenler gibi Paris'teki pek çok cemiyetle ve kulüple kuvvetli bağlar kuracaktı. Böylece, Fransızların İtalya meselesine ilgi göstermeleri ihtilalin sembollerini de buraya taşıyacaktı (Hobsbawm, 2013: 129).

3. 1830 ve 1848 İhtilallerinde Hürriyet Ağaçları

Hürriyet ağaçları ise ihtilalin diğer sembollerine kıyasla Fransa'da geçen kısa sürede benimsenmiş bir semboldü. Ancak yine de ağaç dikme törenleri uzun süre devam ettirilmedi. Bilhassa Thermidor döneminde (Robespierre'in indirilmesinden sonra) ağaçlar gizlice ortadan kaybolmaya dahi başladı. Hatta diğer hürriyet sembolleri de eskisi kadar ilgi çekmedi. Önceden dikilmiş olan büyük hürriyet ağaçları ise Napolyon dönemi sonrası başlayan Bourbon Restorasyonuna kadar varlıklarını korudu. Bunlardan bazıları Fransa'nın Marsilya ve Pantin şehirlerinde 1848'de hâlâ görülebilmekteydi. Bourbon Hanedanı'ndan XVIII. Louis'nin kral olmasıyla başlayan Bourbon Restorasyonunda hürriyet ağaçları, monarşistlerin açık hedefi hâline geldi. Fakat XVIII. Louis, Fransa tahtına geçerken *Charte Constitutionnelle*'i (Anayasa Vesikası) kabul ettiği için hukuken ihtilalin sembolleriyle mücadelede zorlandı. Aslında kral bu vesikayla birlikte 1789 Fransız İhtilali'nden beri yapılagelmiş tüm yenilikleri de kabul etmişti (Seignobos, 1960: 324). Fransa tahtına oturan halefleri ise çeşitli gerekçeler üreterek ihtilalin sembollerini ve ağaçları kaldırmaya çalıştılar (Combes, 1872: 124).

1830 ve 1848 yıllarında Avrupa'da meydana gelen ihtilal hareketlerinde 1789 Fransız İhtilali'nin bazı sembolleri benimsenmişti. Bu sembollerin yeniden ortaya çıkmasının sebebi neydi? Bu ağaçların tekrar dikilmesi halkta nasıl karşılık buldu, değişen şartlarda sembol nasıl dönüştü? Bu sorular ancak geçen sürede nelerin yaşandığının analiz edilmesiyle cevaplanabilir. Öncelikle 1789 Fransız İhtilali'ne giden süreçte neler yaşandığı hatırlanmalıdır. Fransa'da tarımdan alınan kötü hasadın ardından şartları kendi lehine kullanmak isteyen hiziplerin (alt sınıfların, din adamlarının, aristokrasinin) çatışması büyük ihtilali doğurmuştu. Sonra da İhtilal her tarafı etkileyerek tüm sosyal yapıyı altüst edip yeni bir düzen kurmuştu. Terör Yönetimi ve daha sonra Napolyon Bonapart'ın idaresinde yapılan savaşlar Fransa'ya büyük felaket getirmiştir. 1815 Viyana Kongresi sonrasında Bourbon Hanedanının tekrar iktidara taşınması, büyük ihtilalin öncesindeki kadim düzenin tekrar kurulması çabalarıydı. Yaşanan bu hadiselerle birlikte Avrupa'da önemli gelişmeler yaşanıyordu. 19. yüzyılın başlarında İngiltere ve Fransa'da başlayan Sanayi Devrimi, tarihe yeni aktörleri de dâhil etmiştir: İşçiler. Endüstri alanındaki gelişmeler kıtaya büyük bir zenginlikle birlikte sosyal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirdi. Avrupa'da artık işçi hakları, liberalizm, meşrutî monarşi gibi meseleler ortaya çıkmıştı.

1830'daki ayaklanmalara liberalizm etkisiyle yeni sınıflar da dahil oldu. Fabrika işçileri çalışma şartlarından ve gelir yetersizliğinden şikâyet ediyorlardı (Merriman, 2020: 652). Ayrıca Bourbonların idaresinden doğan huzursuzluk, Paris'te kısa sürede barikat savaşlarının başlamasına sebep oldu. Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan işçi grupları ve siyasi hak arayışında olan diğer kesimler bu defa daha fazla ön plana çıkmıştı. Caddelerde barikatların kurulması, halk ayaklanmasının en büyük simgesiydi. Dikilen hürriyet ağaçları da onu takip eden sembollerden biriydi. 1830 İhtilali'nin en somut getirisi, Fransa'da Bourbon Hanedanı

devrilerek Bourbon Restorasyonu son bulması ve yerine Orleans Hanedanının getirilmesiydi. Ayrıca Fransa'da meşrutî monarşi kabul edildi.(Hobsbawm, 2013: 131).

1830 İhtilali'nde ayaklanan sınıflar da hürriyet ağacını hareketlerinin sembolü olarak benimsediler. Ağaçların Paris ile Fransa'nın İsviçre'ye yakın yerlerinde veya doğrudan İsviçre kantonlarında görülmesi bir ilk değildi. 1798'de kurulan Helvetya Cumhuriyeti de bu sembolü benimsemişti. Hürriyet ağacı, Fransa'nın İsviçre'ye yakın Nimes kentinde 11 Eylül 1830'da ihtilalin sembolü olarak tekrar ortaya çıktı. Nimes'in çevresindeki kentlerde hürriyet ağaçlarının dikilip dikilmediği bilinmese de ağacın burada sembol olarak seçilmesi uluslararası basında yer bulmuştur (Leipziger Zeitung, 25 Eylül 1830). İsviçre'de ihtilaller boyunca hürriyet ağaçları yaygınlaşmaya başlamıştı. Bilhassa Basel kenti ve çevresinde bu ağaçlardan çokça dikilmiştir. İsviçre'nin siyasi durumunu etkileyecek bu ihtilallerde ağaç sembolünün ihtilalcilerin ilgisini çekmesi önemliydi. Çünkü bu sayede 11 kantona ayrılmış İsviçre'ye anayasal haklar getirilebilecekti. Ayrıca halk arasındaki eşitsizliğin de son bulacağına inanılıyordu. Bunun sebebi, daha evvel kırsal alanda yaşayanlarla kentliler eşit sayılmamasıydı ve ihtilalcilerin talebi de bu ayrımın ortadan kaldırılmasıydı. İsviçre'de bu hak arayışı toplam üç yıl sürdü. Bu arayışın sonunda Basel Kantonu iki alt kantona bölündü ve bölünmenin anısına yine bir hürriyet ağacı dikildi (Stüdlı, 2010: 150). İsviçre'de tekrar keşfedilen ağaç dikme ritüeli bundan sonra her kazanımın ardından tekrarlanan bir törene dönüşmüştür. Burada ağaçlara yeşil-kırmızı-sarı renkli kokartlar ve bayraklar asılıyordu. Bu renkler 1789 Fransız İhtilali'nden sonra İsviçre'de kurulan Helvetya Cumhuriyeti'nin de renkleri idi. Bu durum ihtilalcilerin fikirlerini önceki büyük ihtilale dayandırdığına işaret etmekteydi. 1830'u takip eden yıllarda da İsviçre'nin pek çok yerinde kazanılan hakları sembolize etmesi için yeni hürriyet ağaçları dikildi. Bu ağaçların pek çoğu da 1848 İhtilali'ne kadar korundu (Leipziger Zeitung, 25 Ocak 1831).

Asrın ortasında Avrupa'da artık işçilerin bir sınıfa dönüştüğü ve kadim düzen için ilerde bir tehdit olabileceği görülmüştü. Fakat Avrupa'da Restorasyon Döneminde kadim düzenin sürdürülmesi çabası vardı. Bilhassa Avusturya İmparatorluğu'nda Prens Klemens von Metternich'in kurduğu polis sistemi ve baskı rejimi hiçbir muhalif nümayişe müsaade etmiyordu. 1845'ten sonra başlayıp 1847'de zirve yapan kötü iklim koşulları ve kötü hasadın alt sınıfları nasıl harekete geçirebileceği anlaşılamadı. *Große Hungersnote* (Büyük Kıtliklar) ile büyük sefalet yaşayan halkın şehirlerdeki destekçisi işçi sınıfı oldu. 1848 Şubat'ında (Vormärz) başlayan olaylar bir yıl içinde Fransa'dan Rusya'ya uzanan geniş bir alana yayıldı. Alman ülkelerindeki halklar birleşik Almanya fikriyle harekete geçerken, İtalya'da ise birleşik İtalya *Risorgimento* idealiyle vücut bulmuştur. Dolayısıyla 1848 İhtilalleri birbirinden farklı istekleri olan farklı ülkelerdeki, farklı milletlerin aynı zamanda düzene karşı çıkmasıydı (Merriman, 2020: 677).

1789 İhtilali'nin sonuçlarının Avrupa'daki tesiri, 1848'deki ihtilalciler için önemli bir örnek teşkil etmekteydi. Bu sebeple aradan geçen uzun zamana rağmen ihtilaller arasında bir bağ kurma çabası vardı. Bu yaklaşım 1848 İhtilali, 1789 İhtilali'nin taklidi denilerek tenkit dahi edildi. Mevcut düzeni yıkıp yeni bir rejim kurmak değil, daha ziyade temsilin arttığı bir idare talep ediliyordu. Yine de bu ihtilaller, her iki devri de deneyimlemiş Victor Hugo gibi isimlerden bu konuda ağır eleştiriler aldı. İhtilalde ön plana çıkan herkes, 1789 İhtilali'nin ünlü isimlerinden Georges Danton (1759-1794), Jan Paul Marat (1743-1793) ya da Lui Saint-Just (1767-1794) rolüne bürünüyordu (Mollenhauer, 1998: 19). 1848 ihtilalcileri için 1789 İhtilali'nin ünlenmiş isimleri kadar sembolleri de önemliydi. Hürriyet Ağacı etrafında *Marseillaise*, *Chant du départ*, *Ça ira*, *Carmagnole* gibi marşlar okunması, kokartlarla süslenmesi, üç renkli bayraklarla temsili veya Bastille Meydanı'nda törenler yapılması bunlardan bazılarıdır. Paris'te toplananlar birbirlerine yeniden *citoyen* (vatandaş) diye

seslenmeye başlamışlardı. Jakobenlerin yaygınlaştırdığı Frig başlığı da yeniden moda oldu. Meydanlarda çeşitli parodiler yapılıyor, kuklaları giyotine gönderip kafalarını uçuruyorlardı. Bu sembollerle birlikte tarihe karışmış olan büyük ihtilalin adeta yeniden keşfi sergileniyordu. Tüm bu sembollerin içerisinde hürriyet ağaçları en gözle görünürüydü ve etrafında toplananlar için anlamı, geçmiş yarım asırdan sonra hâlâ zihinlerdeydi. Bu sebeple ihtilalin belki de en önemli sembolü bu ağaçlardı (Würtenberger, 2017: 348). Renkli canlandırmaları ve yeniden keşfedilmiş ritüelleriyle 1789 İhtilali tekrar başlamıştı ya da aradaki devri atlayıp devam ediyormuş havası veriliyordu. 1848 Mart İhtilali'nden sonra 20 Nisan'ı *Fête de la fraternité* (Kardeşlik Bayramı) ilan edilerek aslında 1789 İhtilali'nden sonra kutlanan 4 Mayıs *Fête de la Concorde* (Birlik Bayramı) hatırlanıyordu. Fakat hiçbir zaman Fransa'da 1793'te yaşanan Terör Dönemi'ne ve giyotinlere özlem duyulmamıştır (Mollenhauer, 1998: 23).

Hürriyet ağacının dikilmesi, 1789 Fransız İhtilali'nden kalma bir ritüel olarak 1848 İhtilallerinde tekrar yaygınlaştı (Merriman, 2020: 672). Daha önce dikilen ağaçlar da bu ihtilallerle birlikte yeniden gündeme geldi. Buna karşın iki ihtilal (1789-1848) arasındaki dönemde ağaçlar zaten unutulmamıştı. Örneğin Belçika Genel Meclisi'nde 1847'deki seçimi Liberaller kazansa da iktidara gelemeler ve Katolik partisinin iktidarını koruyabilmesinden ötürü destekçileri de Palace Royale önüne gelip buradaki Liberallerin sembolü olan hürriyet ağacını yıktılar (Deutsche Allgemeine Zeitung, 15 Haziran 1847). Bu hadise, hürriyet ağaçlarının Avrupa'daki iki ihtilal arası dönemde karşıt hiziplerin çekişmesini göstermesi bakımından önemlidir. Bir sosyal hareket, değişik ülkelerdeki siyasi partilerin sembolü hâline gelebilmekteydi. Bilhassa ihtilaller başladığında ağaçların tekrar dikilmesi de benzer sebeple ortaya çıktı. Bu defa ağaç dikme merasimi bir moda ve ihtilalin ruhunu yansıtmak için bir törene dönüştü (Combes, 1872: 125). Paris'te başlayan hadiseler hürriyet ağacının nasıl bir anlam kattığını *Deutsche Allgemeine Zeitung*'un 28 Mart 1848 tarihindeki baskısı şu şekilde ifade etmekteydi:

22 Mart'ta Paris'te kalabalık bir grup vatanseverlik nidaları atarak Le Champ-de-Mars'da (Mars Meydanı) bir hürriyet ağacı diktiler. Yakınında bulunan bir kiliseye doğru giden bu gruba, kilisenin papazı da dahil oldu. Büyük bir kalabalığa dönüşen göstericiler bu ağacın etrafına toplandı. İşçilerin çoğunlukta olduğu bu grup çeşitli bayraklar astılar. Bakan Ledru-Rollin ile görüşmek üzere bir temsilci seçtiler. Tüm dünyanın temsilcilerinin görebilecekleri bir yerdeydi bu ağaç... (Deutsche Allgemeine Zeitung, 28 Mart 1848).

Wiener Zeitung'un 9 Nisan 1848 tarihli haberinde de Paris'te hükümet binasının karşısında asilerin bir hürriyet ağacı dikip etrafında dans ettiklerine değinilmiştir. Ağaç, asileri teşvik eden bir sembol olup altında toplananlar diğer vatandaşlara “Yurttaşlar, bundan sonra size Polisler ölümcül muamelede bulunamayacaklar...” diyerek seslenmekteydi (*Wiener Zeitung*, 9 Nisan 1848).

1848 ve 1849 yıllarında Avrupa'nın çeşitli yerlerinde sokak çatışmaları ve gösteriler yapıldı. Hürriyet ağaçları ise ilkin daha ziyade Alman ülkeleri ve çevresinde belirdi. 1848 İhtilalleri'nde Avusturya Şansölyesi Prens Metternich'in (1773-1859) devrilmesi önemli bir dönüm noktasıdır. Metternich'in kurduğu baskıcı idare ve liberalizme karşı tutumu bu ihtilalin sebeplerinden sayılabilir. 9 Mart 1848'de Prens Metternich resmen makamından ayrılıp ömrünün son yıllarına kadar sürgün olarak kalacağı Londra'ya firar etti. Bu haberin duyulmasıyla ihtilalciler cesaretlendi ve ihtilalin seyri değişti. *Wiener Zeitung*'da Dr. W. Schlesinger'in neşrettiği makale Prens Metternich'in firarını-sürgününü romantik bir görüşle tarif etmektedir. Metternich'i, irili ufaklı tüm yıldızların (yıldızlardan kastı aristokrasidir) ışığının kaynağı olan güneşe benzeten yazar, ihtilalciler bu güneşin ışığını ve sıcaklığını kurutup söndürdü diye tarif eder. Böylece hürriyet yolundaki yolun yarıldığını, ancak bundan sonra bir altın hürriyet ağacı dikerek herkesin altına toplanmasıyla hedefe ulaşılacağını söylemektedir. Schlesinger, hürriyet ağacı metaforunu tarif ederek ihtilalin, aynı amaca

ulaşmak isteyenlerin bir sembolde birlik sağlayarak tamamlanabileceğini ifade etmiştir (Wiener Zeitung, 16 Haziran 1848).

Paris’te her zaman olduğu gibi hadiselerin başlamasıyla ilk hürriyet ağaçları dikilmeye başlandı. Aristokrasi tahakkümüne ve kraliyete karşın Fransız liberalizmini savunan kitleler ağaç sembolizmini kullanıyorlardı. Buna rağmen her bölge aynı ağacı farklı niyetlerle dikebiliyordu. Örneğin İsviçre’de liberalizmin etkisiyle ağaçların dikilmesi daha geçerli bir gerekçeyken İtalya’da milli birliği temsil etmekteydi. İsviçre’de 1830’daki hadiselerin getirdikleri arasında yer alan hürriyet ağaçları aslında 1848’de yeni bir sembol olarak görülmedi. İsviçre’nin Luzern Kenti’nde 1848 İhtilalleri henüz başlamadan önce, yıl başı geldiğinden eski hürriyet ağacı yıkılıp yenisi dikilmişti. Noel ağacı olarak da görülen bu sembol aslında bölgede bu ağacın varlığını sürdürdüğünü göstermekteydi (Deutsche Allgemeine Zeitung, 8 Ocak 1848).

1849 sonlarına gelindiğinde Fransa’da hürriyet ağaçlarına ve liberallere karşı tepkiler başlamıştı. 15 Eylül 1849’da Paris’te çıkan büyük olaylar sonunda Champs-Elisée, Tuiller ve Bastill meydanlarında yer alan ağaçlar söküldü. Daha sonra da Louvois Meydanı’nda yer alan bir başka hürriyet ağacı gizlice yıkıldı. Ağaç taraftarlarının meydana yeni bir tane dikmemesi ve nümayiş yapmaması için de meydana bir bekçi dikildi (Wiener Zeitung, 19 Eylül 1848). Paris’teki ağaç karşıtlığına rağmen yine de Fransa’nın İsviçre’ye yakın Orgelet kentinde 17 Haziran 1849 gecesi adliye binası önüne kırmızı isyan bayraklarının asıldığı bir hürriyet ağacı dikildi. Akabinde bölgenin asayişinden sorumlu jandarmalar bu ağacı söküp ahalinin sükûnetini sağladılar (Wiener Zeitung, 3 Temmuz 1849). 1849 Mart’ında Fransa’nın İsviçre yakınında yer alan Genlis kasabasında bir grup hürriyet ağacı yapmak için yakınlarda buldukları boş bir tabutun tahtalarını kullandılar. Bu tabutun tahtaları sökülerek hürriyet ağacı dikildi ve etrafında yine şarkılar söylenip gösteriler yapıldı (Journal des Österreichischen Lloyd, 10 Mart 1849). Bu haberlerden de anlaşıldığı üzere ağaç sembolizmi ihtilalcileri cesaretlendirmek için önemliydi.

İtalya’da ise hürriyet ağaçlarının yaygınlaşması 1849’daki hadiselerle başladı. İtalya’daki hadiselerde ihtilalcilerin en büyük destekçisi Fransızlardı. Ağacın burada benimsenmesinin hikayesi de bu destekten ileri gelmiş olmalıdır. Meselenin tarihi süreci biraz incelendiğinde ağaçların İtalya’da karşılık bulması izah edilebilir. Çünkü İtalya birliği idealini aşıl原因anlar da yine Fransızlardan başkası değildi. 1798’de İtalya’ya giren Napolyon orduları Papalık veya diğer adıyla Roma Kilise Devleti’ni işgal etmişti. 1797’de Venedik, 1799’da ise Napoli ve Toskana’yı (Floransa) işgal ettiler. Fransızlar bu topraklara özgürlük getireceklerini iddia etmişti, fakat işgalin asıl amacı bölgedeki düzeni sağlayıp orduların devamlılığı için vergi toplamaktı. Bu sebeple kilise mallarına el koymaları ise İtalyan köylülerinin tepkisini çekmişti. 1799’da Fransız işgaline karşı Katolik argümanlarla isyan başladı. 1815 Viyana Kongresi’ne kadar Fransız hegemonyasının hâkim olduğu İtalya’da Napolyon Bonapart, bir İtalya Krallığı kurarak başına kayınbiraderi Joachim Murat’yı (1767-1815) getirdi. Bu dönemde oluşan Fransız karşıtlığı akımından Carbonari gibi örgütler ortaya çıktı. 1815 Viyana Kongresi sonrası İtalya, kuzeyde önemli kısmını Avusturya’nın ele geçirdiği birbirinden ayrı yeniden küçük devletlere bölündü (Baldoli, 2018: 162).

Resim 5: İsviçre’de Münsterhof Meydanı’na 1811’de yıkılan bir fiskiyenin yerine hürriyet ağacının dikilmesi

Bundan sonra İtalya birliği için çabalar 1820, 1830 ve son olarak 1848’de *Genç İtalya* gibi gizli cemiyetler tarafından başlatıldı. İsyanların temel motifi halk, ulus ve özgürlüktü. 1846’da Papa seçilen IX. Pius (1792-1878), İtalya Birliği için Papalığın önderlik edebileceği izlenimini *Liberal Papa* ünvanıyla pekiştirmişti. Fakat 1848’de oluşturulan İtalya kuvvetlerinin Avusturya ordusu karşısında gerilemesi sonrası Papalık, Avusturya’ya karşı bir hareket yapmayacağını açıkça belirtti (Baldoli, 2018: 178). Bir İtalya birliğine Papalığın liderliğinde ulaşamayacağını gören Liberaller bundan sonra daha seküler bir yol izlediler. Fakat Avusturya İmparatorluğu kuzey İtalya’da elinde tuttuğu topraklar sebebiyle bu birliğin karşısındaki hâlâ en büyük engeldi. Papalık, Habsburgların Katolik olmasından ötürü karşısında yer alamazdı. Fakat bu duruma İtalyan milliyetçiler karşı çıktılar ve Papalığı artık İtalyan milli birliğinin önündeki engellerden biri olarak gördüler. Nitekim daha sonra milliyetçiler Roma’nın meşhur *Piazza del Popolo* isimli meydanında 2 Ocak 1849 gecesi toparlanarak bir hürriyet ağacı diktiler. Kumaşlarla sarılan bu ağacın etrafında toplanan milliyetçiler şarkılar söyleyerek dans ettiler (Wiener Zeitung, 23 Ocak 1849). Böylece ağaç sembolizmi İtalyan milliyetçiliğinin de özgürlük nişanesi olarak yeniden anlam kazandı. Aslında bu İtalya’da dikilen ilk hürriyet ağacı değildi ancak konumu gereği anlamı büyüktü. Benzer şekilde kırmızı kurdelelerle süslü hürriyet ağaçları Papalığa bağlı İtalya’nın Adriyatik kıyısındaki, Papalığa bağlı Ancona liman kentinde her bir köşe başına dikilmeye başlandı. Bu ağaçların üstüne Fransız İhtilali’nde olduğu gibi kırmızı Firig başlığı takılıyordu. Anarşinin hüküm sürmesine engel olmak isteyen Avusturya, Fransa ve Sardunya donanmaları Adriyatik’te bulunsalar da milliyetçilere karşı etkili olamadılar. Bu kentte her bir kulüp ve meyhane, milliyetçi liberallerin mekânları hâline geldi ve her bir sivil aynı amaca hizmet eden bir asker gibi davranmaya başladı (Wiener Zeitung, 30 Mart 1849).

18 Mart 1848’de Milano’da halk *Beş Gün Ayaklanması*’nı başlatmıştı. *Risorgimento* yani İtalya’da birliğin sağlanması sürecinde çok büyük önem taşıyan bu ayaklanmayla tüm halk Avusturya askerlerine saldırmaya başladı.⁶ Çünkü birliğin önünde en büyük engel Venedik ve Toskana’nın Avusturya idaresinde olmasıydı. İtalya’da tespit edilebilen ilk hürriyet

⁶ Leipziger Zeitung, 27 Mart 1848; Tam bu tarihlerde Paris’te olaylar başlamış ve toplanan ihtilalciler hürriyet ağaçlarının etrafında protesto yapıyorlardı (Deutsche Allgemeine Zeitung, 28 Mart 1848).

ağaçlarından biri 1848 Şubat ayında Bolzano kentine bağlı Kaltern (Caldaro) kasabasında dikilmişti. Avusturya hâkimiyetindeki Venedik’in kuzeyinde kalan Bolzano kenti, yakınındaki Tirol’den gelen ihtilalcilerin etkisindeydi. Bilhassa Bolzano’ya bağlı Kaltern kasabasında toplanan asilerin sayısı kısa sürede 70’e, sonra da 130’a kadar yükselince kasaba meydanına isyanlarının nişanesi olarak bir ağaç diktiler. Fakat Avusturya birlikleri kısa sürede bu kasabaya gelip ihtilalcileri dağıttı ve hürriyet ağacını yıkıp yerine bir haçlı bayrağı astı. Fakat bundan sonra İtalya’da milli birliği temsil eden hürriyet ağacı; bağımsızlık ve birlik için yapılacak savaşın sembolüne dönüşmüştü (Deutsche Allgemeine Zeitung, 28 Nisan 1848).

Bundan sonraki süreçte Avusturya ve Sardunya savaşları hiçbir tarafın galip gelemediği çatışmalara dönüştü. 9 Şubat 1849’da Giuseppe Garibaldi (1807-1882), Giuseppe Mazzini (1805-1872) gibi ünlü isimlerin kurduğu Roma Cumhuriyeti aynı yılın haziran ayına kadar dayanabildi (Baldoli, 2018: 180). Avusturya’ya ait Toskana’da da 18 Şubat 1849’da ayrı bir cumhuriyet ilan edildi ve nişanesi olarak şehir meydanına bir hürriyet ağacı dikildi. Etrafına toplanan vatandaşlar ağacı yine kırmızı kokartlarla donattılar. İlan edilen cumhuriyetin geçici hükümetinin adı da *Giunta provvisoria della repubblica Romana in Toscana* yani Toskana’daki Roma Cumhuriyeti Geçici Hükümeti olarak ilan edildi (Wiener Zeitung, 26 Şubat 1849). Bundan bir ay kadar sonra Toskana’nın Aula Meydanı’na da bir hürriyet ağacı dikildiyse de 300 kişilik bir garnizon buraya gelerek kalabalığı dağıtıp ağacı kaldırdı (Wiener Zeitung, 8 Mart 1849).

Floransa’nın Livorno liman kentinde ise 28 Şubat 1849’da bir cumhuriyet kurma teşebbüsü daha yaşandı. Buraya gelen çok sayıda Marsilyalı Fransız destekçilerinin üç renkli bayrakları büyük bir kalabalık karşılamıştı. Kentin sokakları İtalyan-Fransız kardeşliği ilan edenlerin kutlamalarıyla doluydu. Bu kalabalık kentin meydanına bir hürriyet ağacı dikerek etrafında şarkılar söyledi (Wiener Zeitung, 12 Mart 1849). Fransız İhtilalcileriyle İtalya milliyetçilerinin bağları derindi. İtalya meselesine dâhil olmak isteyen III. Napolyon (1808-1873) General Oudinot’yu on bin Fransız askeriyle 26 Nisan 1849’da İtalya’ya çıkardı. Bu çıkarma İtalyan milliyetçilerine moral ve cesaret verdi. Aralarında kardeşlik ilan eden çeşitli cemiyetlerle kurulan bu bağ, İtalya’nın milli birliğine gitmesine vesile olacaktı. İtalya devleti kurma amacını güden her iki milletin buradaki planları Avusturya düşmanlığıyla da pekişmekteydi. İtalya’nın milli birliğini kurma sürecinde ihtilalci sembollerden hürriyet ağacının yer yer benimsendiği görülse de ileride bu ağaç törenlerinin siyasi anlamda sürdürüldüğü tespit edilmemiştir.⁷

Avrupa’da hürriyet ağaçları 1851’den sonra bir daha tarih sahnesinde etkin semboller olarak ortaya çıkmamıştır. Ancak bu sembolün son ihtilallerle birlikte tarih sahnesinden tamamen silindiği de düşünülemez. Kültürel hafızada varlıklarını sürdürdüğüne dair işaretler vardır. 1870-71 Fransa-Prusya savaşında Fransa mağlup olunca, III. Napolyon da devrildiğinden, Fransızların milli birliğini korumak için birkaç meydana hürriyet ağacı dikilmiştir (Neues Fremden-Blatt, 8 Kasım 1872). Bu ağaçlar savaş sonrasına değin muhafaza edilmiş olsalar da sonradan yenilerinin dikilmediği anlaşılmaktadır. Savaşın sonuçları, Fransa’ya büyük bir karışıklık getirmiştir. 1871’de kurulan Paris Komünü’yle Paris’te üç ay boyunca sosyalist idare denendi, fakat eski devirlerin sembolü olarak görülen hürriyet ağaçlarına kıymet verilmedi. Hürriyet ağaçları asrın ortasına değin siyasi olarak yerini korusa da tekrar hatırlanması ise 27 Şubat 1898’i buldu. Bu tarihte İsviçre’nin Fransa’ya yakın Ellicon an der Thur kasabasında hürriyet ağacı kutlamaları yapılarak eski bir geleneğin hatırası yâd edilmek istendi. Bunda sonraki devrimci hareketlerde bu sembolün kullanıldığına dair herhangi

⁷ İtalya’ya çıkan General Ordinet, Büyük Napolyon Bonapart’ın mareşalinin oğluydu. Aynı ailenin genç kuşağı olan general bu defa genç Napolyon için savaşıyordu (Rieder, 1999: 147).

kayda rastlanmamıştır. Tespit edildiği kadarıyla ağaç sembolünün bir ihtilal sembolü olarak kullanımının modası geçtiği söylenebilir (Anderegg, 1968: 105; Wiener Zeitung, 21 Şubat 1898).

Sonuç

Hürriyet ağaçları 19. yüzyıldaki ihtilallerin önemli bir sembolü olsa da müstakil olarak üzerinde pek durulmamış bir konuydu. Hâlbuki diğer devrim sembolleri gibi, 18. yüzyılın ortalarına kadar inen bir hikâyesi vardır. Avrupa'daki törenlerde yer alan ağaç kültürünün ise bu sembolü beslediği çok açıktır. Hürriyet ağacı ihtilallerin diğer sembolleri gibi kısa sürede ünlenip yine kısa sürede unutulmuştur. Üç renkli bayraklar, kokartlar, Frig serpuşları, çeşitli bayramlar Fransız İhtilali'nin meşhur sembolleriydi. Ancak hürriyet ağaçları bu sembollerin tam merkezinde bulunan bir boldü. İhtilalden sonra unutulmuş bu ağacın hikâyesini sunan bu makalede, ağacın Restorasyon Avrupa'sında unutulduğu, fakat daha sonra 1830 ve 1848 ihtilallerinde adeta yeniden icat edildiği incelenmektedir. Hürriyet ağacının hikâyesi kadim Avrupa dinlerine kadar inen törenlerden esinlenerek ihtilal kültürüne geldiği düşünülmektedir.

Bu makalede Amerika'dan Avrupa'ya 18. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar hürriyet ağacının tarihi, tarihsel verilere göre farklı bölgelerde çeşitli anlamlara sahip olduğu tezini işlemektedir. Ağaç sembolü ihtilalciler-devrimciler, liberaller gibi pek çok aykırı kesim tarafından benimsendi. Aynı zamanda Bourbonlar, aristokratlar gibi Kadim Düzenin savunucuları için de bir dönem hedef tahtası hâline geldi. Ağaçların Avrupa halkları arasında çağrıştırdığı mana kadim düzenin yıkılışı, özgürlük fikrinin işleyişi şeklindeydi. 19. yüzyılın ilk yarısına kadar zihinlerde etkili bir sembol olarak kalmıştır. 1815 Viyana Kongresi sonrasında Avrupa'da başlayan ve 1848'e kadar sürecek olan Restorasyon Devri'nde ağaçlar meydanlardan sökülüp atılmasa da devrin şartları gereğince pek makbul karşılanmamıştır. Bunun sebebi yönetimi ele geçiren aristokrasinin ihtilallere karşı duyduğu nefretti. Fakat bu dönemin iktidarları da ihtilalcilerin getirdiği tüm yasalar kabul etmek zorunda kalmışlardı. Böylece hürriyet ağaçları açık hedef hâline gelmese de el altından yok edilmek istenmiştir. Ayrıca ağaçların modasının da geçtiği söylenebilir. 1830'da ihtilalciler, Fransız İhtilali'ne özlem duymasalar da bazı sembollerini devşirdiler. Buna karşın İsviçre'deki ihtilalci hareketlerde hürriyet ağacı sembolü daha fazla kullanılmıştır. Bu durum dönemin gazetelerinden de takip edilebildi. Şüphesiz ihtilal denilince ağaç sembolünün kısa bir aradan sonra yaygın kullanılması dikkate çekicidir. Ancak asıl ilgi çeken ise ilerdeki hadiselerde daha yaygın benimsenmesidir. 1848'deki ihtilallerde hürriyet ağacı adeta yeniden keşfedildi. Çünkü bu ihtilal sırasında baskıcı rejimlerden kurtulma çabası vardı.

Schlesinger'ın bir gazeteye yaptığı açıklamada hürriyet ağacının zihinlerde yeniden canlandığı görülür. Buna göre Prens Metternich'in düşüşü tüm aristokrasiyi başarısız kılmış ve ihtilalcilerin başarılı olduklarını simgelemişti. Bu hadiseyle birlikte ihtilalciler büyük bir hürriyet ağacı dikmeli ve altında bayram etmeliydi der. Aslında ağaçların tüm kıtada çok farklı yerlerde yaygınlaşmaya başlaması akıllara daima 1789 İhtilali'ni getirir. Birçok eleştirmen de bu gibi seremonilerin taklit edilmesini eleştirmekteydi. Buna rağmen şüphesiz bu defa hürriyet ağaçları hiç olmadığı kadar yaygınlaşmıştır. Üstelik İtalya'da milliyetçi liberalleri simgeleyen hürriyet ağaçları, İsviçre'de anayasal hakların savunulmasında ve Fransa'da liberalizmin tezahüründe rol oynamıştır. Hürriyet ağaçlarının belli bir kimlik, ideoloji veya yeni bir rejim iddiası olduğu söylenemez. Evrenselliği tamamen reddedilemese de geniş kabul bulduğuna dair yorum yapılması pek güçtür. Bu çalışmada modası geçmiş ve iddialarını yeteri kadar temsil edemediği için terk edilmiş hürriyet ağaçları, uzun yıllar sonra tekrar hakkında konuşulmayı istemiştir.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Sürelî Yayınlar

Deutsche Allgemeine Zeitung

Journal des Österreichischen Lloyd

Leipziger Zeitung

Neues Fremden-Blatt

Wiener Zeitung

Telif Eserler

Anderegg, S. (1968). *Der Freiheitsbaum Ein Rechtssymbol im Zeitalter des Rationalismus*. Juris Druck.

Baldoli, C. (2018). *İtalya tarihi*. (Çev: E. Ç. Babaoğlu), Feylesof Kitap.

Burckhardt-Seebass, C. (1977). Freiheitsbaum und Weihnachtsbaum. Eine historische Miniatur. *Schweizerisches Archiv für Volkskunde=Archive suisses des traditions populaires*, 73(3-4), 127-137.

Combes, L. (1871). *Episodes et Curiosités Révolutionnaires*. Libraire-Editeur.

Durgun, F. (2021). *Modern Avrupa tarihini yeniden düşünmek: Aydınlanma'dan 19. yüzyıl sonuna*. Ketebe Yayınları.

Erenz, B. (2016, Mart 18). Keine Ahnung, nie gehört. *Die Zeit*. <https://www.zeit.de/2016/13/demokratie-deutschland-franzoesische-revolution-geschichte-urspruenge>

Firges, P. (2016). *French Revolutionaries in the Ottoman Empire: Diplomacy, political culture and the limiting of Universal Revolution 1792-1798*. Oxford University Press.

Hay, R. P. (1969). The liberty tree: A symbol for American patriots. *Quarterly Journal of Speech*, 55(4), 414-424.

Horn, G. (1982). Der Frankreichfeldzug 1792 im Zeugenbericht Goethes. *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik III*, 3(1), 87-98.

Hobsbawm, E. (2013). *Devrim Çağı 1789-1848*. (Çev: B. S. Şener), Dost Yayınevi.

Hunt, L. (2004). *Politics, culture and class in the French Revolution*. University of California Press.

Im Hof, U. (2017). *Avrupa'da aydınlanma*. (Çev: Ş. Sunar), Ayrıntı Yayınları.

Mckeever, A. (2023, Ekim 15). Warum gibt es Weihnachtsbäume? Die Geschichte hinter der grünen Tradition.

<https://www.nationalgeographic.de/geschichte-und-kultur/2020/12/warum-gibt-es-weihnachtbaeume-die-geschichte-hinter-der-gruenen#:~:text=%E2%80%9EDie%20immergr%C3%BCnen%20Zweige%20waren%20traditioneller,an%20der%20Universit%C3%A4t%20von%20Sydney>.

Merriman, J. (2020). *Rönesans'tan bugüne modern Avrupa tarihi*. (Çev: Ş. Alpagut), Say Yayınları.

Mollenhauer, D. (1998). Nur eine imitation? 1848/49 in Frankreich. *1848/49 in Europa und der Mythos der Französischen Revolution*. Vandenhoeck & Ruprecht.

Ozouf, M. (1988). *Festivals and the French Revolution*. (Çev: A. Sheridan), Harvard University Press.

Rieder, H. (1999). *Napoleon III: Abenteurer und Imperator*. Diederichs Verlag.

Rude, G. (2020). *Fransız Devrimi*. (Çev: A. İ. Dalgıç), İletişim Yayınevi.

Schulin, E. (2004). *Die Französische Revolution*. C. H. Beck.

Seignobos, C. (1960). *Avrupa milletlerinin mukayeseli tarihi*. (Çev: S. Tiryakioğlu), Varlık Yayınları.

Smith, W. (2023, Haziran 1). Flag of France. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/flag-of-France>

Soboul, A. (1969). *1789 Fransız İnkılâbı tarihi*. (Çev: Ş. Hulusi), Cem Yayınları.

Stüdl, B. (2010). Der Freiheitsbaum im Baselbiet der 1830er Jahre. *Baselbieter Heimatblätter*, (75), 147-158.

Tanyu, H. (1988). Ağaç. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (456-457. ss.), 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Trümpy, H. (1961). Der Freiheitsbaum. *Schweizerisches Archiv für Volkskunde=Archive suisses des traditions populaires*, (57), 103-122.

Yen, B. C. Y. (2016). The political iconography of trees in The Excursion. *Textual Practive*. 31(7), 1253-1275.

Wright, D. G. (1995). *Revolution & terror in France 1789-95*. Longman.

Würtenberger, T. (2017). *Symbole der Freiheit: zu den Wurzeln westlicher politischer Kultur*. Böhlau Verlag.

Görseller

Resim 1. <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/017445/2005-03-03/>

Resim 2. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53014024h.item>

Resim 3. GOETHE, J. W. Wanderers. This Land is Free. www.meisterdrucke.fr

Resim 4.

<https://www.meisterdrucke.ie/fine-art-prints/Johann-Wolfgang-von-Goethe/170425/Wanderers,-This-Land-is-Free,-liberty-pole-at-the-Franco-Luxembourgeois-border-at-the-Moselle,-reproduction-of-an-original-watercolour-done-in-1792,-c.1847-.html>

Resim 5. <https://www.e-manuscripta.ch/zuzneb/content/zoom/1614811>

EXTENDED ABSTRACT

The article indicated that the liberty tree was a very prominent symbol of the early 19th-century revolutions. Like other symbols of revolutions, the liberty tree had a long story from the mid-18th century to the mid-19th century, then buried in history, unlike many others. The tricolour, cockades, or Phirig caps were common symbols during the revolution in 1789, and also the liberty tree became popular. The symbol of the liberty tree did not exist during the French Revolution in July 1789. It was only between 1790 and 1792 that the first liberty trees emerged and became popular. On September 21, 1792, when the Republic was declared for the first time in France, the importance of symbols was recognized. It was thought that the new regime's rhetoric would spread among the people through symbols. The idea of erecting and decorating a tree or pole in celebration culture in Europe was already present. The liberty trees would also be referred to as maypoles due to their similarity. The aim was to blend the atmosphere of the 1789 Revolution with the festivities of spring. Just as nature undergoes an annual renewal, people also sought rejuvenation, incorporating the ideals of liberty into the process. The liberty trees, adorned with symbols of freedom, symbolized the emancipation of the lower classes and served to highlight the weakening influence of the aristocracy in the face of common people. These festivities also strengthened social cohesion, as crowds would sing songs under the liberty trees to strengthen their brotherhood.

Liberty trees spread in Europe in 1790, particularly gaining significant popularity in Switzerland. Interest in the French Revolution increased in Western Switzerland. The turmoil brought by the Revolution began to affect Zurich in 1795. The revolutionaries established the Helvetic Republic in Switzerland in 1798. During the coalition wars, liberty trees survived in France. Notably, during the era of Napoleon Bonaparte, there is no evidence of an increase in liberty trees in the context of France's hegemony over the European continent. This is because Napoleon's imperial policies did not align precisely with the meaning of the symbolized liberty tree. However, it cannot be claimed that the tree-planting ritual was entirely abandoned during this period.

This article examines that the liberty tree was a symbol for others, but it was forgotten during the Restoration period, and then it was reinvented in the 1830 and 1848 revolutions. Here, the question is why this forgotten symbol was reinvented and then forgotten again. To understand the tree's story, the first examples of the trees were investigated and indicated with the full story, from America in the 18th century to middle Europe until mid of the 19th century. This story proved the liberty tree had many different meanings in those regions around which the people summoned and made manifests. Its existence was favored by revolutionaries, liberalists, etc., and was also a target board for opponents as Bourbons, aristocrats, etc. So, it appears that the tree was an effective symbol, and the people considered it the same meaning until the first quarter of the 19th century. It is impossible to say the liberty tree symbol decisively disappeared during Restoration because the new regime accepted all the laws that the revolution of 1789 brought. However, the Restoration faced great danger at first in 1830 when the liberty trees began to be planted first in Switzerland. But the 1848 Revolutions brought a more dangerous climate than before, because of the Metternich's fall. Dr. W. Schlesinger's description gives very important information about the revelation of Metternich with the liberty tree. After his fall, the revolutionaries could plant a big liberty tree which means, they achieved to fail all aristocracy. The symbolization of the liberty tree in this revolution was reinvented and reinterpreted from the 1789 French Revolution. Although many critics assessed it as imitation, the trees were spread more than before. As a result, the trees undertook different meanings in the different revolution movements like Italy, Switzerland, and France. Symbols can either emphasize specific identities or adopt a universal claim. It cannot be said that liberty trees have a specific identity, ideology, or claim to a new regime. While their universality cannot be completely denied, it is challenging to make definitive statements about their widespread acceptance. This study attempts to analyze the historical context of abandoned liberty trees, which fell out of fashion or failed to adequately represent their claims.